

РЕЦЕНЗІЇ

УДК 811.114'373.237:811.16'286"13/16"
DOI: <https://doi.org/10.17721/1728-2659.2024.35.17>

Наталія БАГНЮК, канд. філол. наук
ORCID ID: 0000-0001-6821-2227
e-mail: nataliabahniuk@gmail.com

Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, Львів, Україна

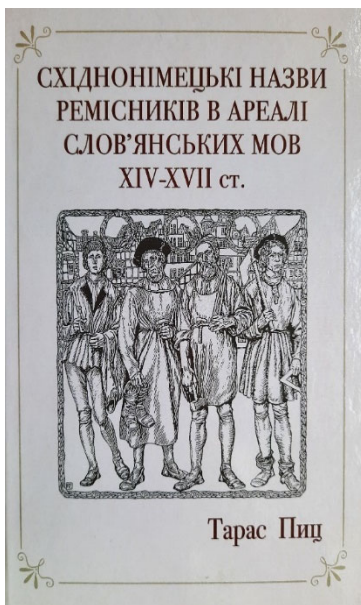
Євген РЕДЬКО, канд. філол. наук, доц.
ORCID ID: 0000-0002-0797-9499
e-mail: yevhen.redko@karazin.ua

Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, Харків, Україна

НІМЕЦЬКІ НАЙМЕНУВАННЯ МАЙСТРІВ У ФОКУСІ ІСТОРИЧНОЇ ЛІНГВОГЕОГРАФІЇ

[Пиц Тарас. Східнонімецькі назви ремісників в ареалі слов'янських мов XIV–XVII ст. : монографія. Львівський національний університет імені Івана Франка. Дрогобич: Посвіт, 2022. 280 с.]

*Найдешь оу вась... мастертвъ,
з' рѣзныхъ далѣкихъ мѣсть з' рѣзнымъ начинѣмъ
("Духовні бесіди", Вільна, 1627)*

Людиноцентрична концепція історичних досліджень, зокрема ретроспективних, актуальна й переконлива. Наукове вивчення минулого відкриває нові горизонти завдяки міждисциплінарності студій, а історія мов посідає важливе місце в широкоформатному й повноколірному конструюванні історії епох. Повсякденне життя просякнуте мовою, тому розуміння мови як об'єктивного сховища збережених у часі й переданих від покоління до покоління сенсів і до-свідів – обов'язкова умова для пізнання реальності (Berger, & Luckmann, 1991, p. 51–52).

XIV–XVII ст. належать до визначальних періодів в історії слов'янських мов, адже саме в цей час сформувалися й набули повноцінного розвитку давні літературні мови. Такий розквіт зумовлений був передусім позамовними чинниками, зокрема поширенням магдебурзького права, розвитком суспільних інституцій, торгівлі, освіти та науки, і відбитий переважно в лексиці згаданих мов. Власне, описові однієї з численних лексичних груп – назв ремісників – і присвячено монографію Тараса Пица "Східнонімецькі назви ремісників в ареалі слов'янських мов XIV–XVII ст."

Рецензована монографія постала як вагомий результат багатолітніх досліджень лексики німецького походження на позначення ремісників (метало- та деревообробників, шкіряників, хутряників, текстильників, кравців, шевців, цирульників, мистців-художників і харчовиків) не лише, але передусім у польській, білоруській, українській мовах і в діалектах. Таке дослідження, без сумніву, важливе для розуміння германо-слов'янських міжмовних контактів, особливостей проникання й адаптації запозичень. Водночас воно суттєво доповнює наукові знання про тогочасний соціум, а окремі результати цієї студії важливі для історії повсякдення, соціолінгвістики, етнолінгвістики тощо. Обраний матеріал привертає увагу ще й тому, що назви осіб за професією й родом занять становлять найчисленнішу групу в системі назв осіб української мови XVI–XVIII ст., яка на той час активно поповнювалася завдяки новотворам, запозиченням, різностильовим варіантам (Кривицька, 2002, с. 9–10). Ця тематична група лексики перейняла значну кількість запозичень із латинської, грецької, церковнослов'янської, польської, німецької, тюркських мов (Гриценко, 2017, с. 250–259).

Авторів рецензованої праці, Тарасові Пицу, вдалося реконструювати один із важливих фрагментів лінгвальної картини слов'янського світу, а саме ремісничу фахову лексику. Водночас варто зауважити, що опис цей вирізняється на тлі подібних розвідок, адже автор поставив за мету дослідити запозичену ремісничу лексику не лише як результат міжмовних контактів, а й, спираючись на історичні словники слов'янських мов і їхні картотеки, діахронійні діалектні словники, атласи німецької та слов'янських мов, "відшукати джерело запозиченої фахової лексики шляхом реконструкції частини східнонімецьких діалектів, а також з'ясувати їхню роль у поширенні німецьких запозичень у польську, українську та білоруську мови" (с. 12). Отже, ідеться не про констатувальний підхід, типовий для етимологічних лексикографічних праць чи узагальнених розвідок, а про ретельну, скрупульозну роботу над історією кожного окремого слова. Використаний у рецензованій розвідці історико-лінгвогеографічний метод дає змогу зібрати, описати та поділити за тематичними групами ремісничу лексику силезького, нижньопольського та східнопомеранського діалектів, визначити її словотвірні та етимологічні особливості, виявити

слов'янські відповідники аналізованих назв і проаналізувати особливості їхнього адаптування (с. 13–14).

Особливої уваги заслуговує в такому разі теоретичний розділ рецензованої монографії, у якому ґрунтовно розглянуто історію вивчення німецьких лексичних запозичень в українській мові. Зокрема, чільне місце в цьому розділі посідають підрозділи про німецькі лексеми в українській, білоруській і польській мовах. Авторські роздуми щодо аналізованих германістичних студій засвідчують широку обізнаність із досліджуваним матеріалом, особливо варто зацентувати на важливе й потрібне залучення діалектологічних розвідок, адже саме це дає змогу увиразнити використовуваний історико-лінгвогеографічний підхід, стати його добрим підмурівком. Схожі принципи застосовує Тарас Пиц й до опису східнонімецьких назв ремісників, зосереджуючи увагу на їхніх фонетичних, морфологічних, семантичних особливостях (с. 44).

У другому розділі монографії "Назви ремісників у східнонімецьких діалектах XIV–XVII ст. і їхні словотвірні особливості" докладно досліджено семантичні та словотвірні особливості силезьких, нижньопрусських та східнопомеранських ремісничих назв у межах окремих лексико-семантичних підгруп (назви металообробників, деревообробників, шкіряників і хутряників, текстильників, кравців і взуттєвників, будівельників, харчовиків, вуглярів, скіпщиків і свічкарів, цирульників і перукарів та ін.). Опис цих назв супроводжувано цитатами із джерел і короткими авторськими коментарями щодо фонетичних чи значеннєвих трансформацій, яких зазнало те чи те слово протягом аналізованого періоду (див. наприклад, коментарі щодо розвитку окремих фонетичних явищ на с. 55, 58, 60 та ін.).

У третьому розділі рецензованої праці Тарас Пиц аналізує поширення східнонімецьких діалектних назв ремісників у польській, українській і білоруській мовах, залучивши до дослідження "окремі пам'ятки південнонімецьких, нижньонімецьких, західносередньонімецьких нарід і груп діалектів (судетські)" (с. 113). Ці матеріали зіставлені переважно зі словниковими матеріалами староукраїнської, старобілоруської та старопольської мов, що дало змогу простежити еволюцію аналізованих назв з огляду на особливості їхнього адаптування (див., наприклад, історію лексеми *slosser* на с. 121–124, до якої

автор створив мапу "Поширення назв ремісників в українській мові (1561–1693)", протиставивши такі номени, як *слюсар(ь)*, *слѣсар*, *Слюсаренко*, *Слѣсаренко*, *слусарь*, *Слисар*, *слюзарь*, *слесарь*); ареальний підхід застосовано й до інших основних ремісничих назв, як-от *бондар* (с. 139), *стельмах* (с. 147), *лимар* (с. 151), *вовняр* (с. 165), *маляр* (с. 196).

Інноваційність підходу в опрацюванні німецьких лексичних запозичень на позначення ремісників різних промислів виявилася у спробі автора простежити локалізацію і хронологію датувань аналізованих одиниць у пам'ятках німецької, польської, української й білоруської мов і діалектів. До того ж автор чітко бачить перспективу подальших студій у розширенні обстежуваного діалектного простору та в комплексному охопленні частково проаналізованих пам'яток, словників, атласів.

Значний інформаційний потенціал властивий додаткам до книжки. Тут, зокрема, переліки за абеткою німецьких, польських, українських і білоруських назв ремісників різних промислів, мотиваційних основ для утворення таких назв, словотвірних моделей, синонімічних рядів та інші додатки. Предметний покажчик слугує зручним навігатором і водночас демонструє багатство зібраного матеріалу.

Праця Тараса Пица може стати орієнтиром для дослідження інших пластів лексики слов'янських мов, і сам автор, сподіваємося, продовжить дослідження в тому напрямі.

Список використаних джерел

- Гриценко, С. П. (2017). *Динаміка лексики української мови XVI–XVII ст.* ТОВ "КММ".
- Кровицька, О. (2002). *Назви осіб в українській мовній традиції XVI–XVIII ст. Семантика і словотвір.* Інститут українознавства імені І. Крип'якевича НАН України.
- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1991). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge.* Penguin Books.

References

- Berger, P. L., & Luckmann, T. (1991). *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge.* Penguin Books.
- Hrytsenko, S. P. (2017). *Dynamics of the Ukrainian language lexicon of the XVI–XVII century.* KMM [in Ukrainian].
- Krovytska, O. (2002). *Names of persons in the Ukrainian language tradition of the 16th–18th century. Semantics and vocabulary.* Ivan Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies, National Academy of Sciences of Ukraine [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 20.01.24
Схвалено до друку / Accepted: 01.03.24

Nataliia BAHNIUK, PhD (Philol.)
ORCID ID: 0000-0001-6821-2227
e-mail: nataliabahniuk@gmail.com

I. Krypiakievych Institute of Ukrainian Studies, National Academy of Sciences of Ukraine, Lviv, Ukraine

Yevhen REDKO, PhD (Philol.)
ORCID ID: 0000-0002-0797-9499
e-mail: yevhen.redko@karazin.ua

V. N. Karazin Kharkiv National University, Kharkiv, Ukraine

GERMAN NAMES OF ARTISANS IN THE FOCUS OF HISTORICAL LINGVOGEOGRAPHY

[Pyts Taras. East German names of artisans in the range of Slavic languages of the 14th–17th centuries : monograph. Lviv Ivan Franko National University. Drohobych: Posvit, 2022. 280 p.]

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The authors declare no conflicts of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.